

Posudek na disertační práci

THEORY AND PRACTICE OF CZECH BILINGUAL SPECIALIZED DICTIONARIES

Mgr. Alice TIHELKOVÁ si stanovila cíl probrat v plné šíři otázky teorie a praxe lexikografie a vypracovat metodologii pro tvorbu odborných dvojjazyčných speciálních slovníků. Vlastní výzkum zahrnul reprezentativní vzorek 25 Č-A a A-Č terminologických slovníků. Dalším úkolem práce bylo sestavit svůj vlastní odborný slovník pro jednu úzce specializovanou oblast, s využitím poznatků z rozpracované metodologie a z modelového návrhu.

Autorka prokázala dobrý přehled po nových metodických pracích ze speciální lexikografie, zejména dánské (Aarhuská škola) a německé provenience.

Jako hlavní důvod nedostatků zkoumaných slovníků správně vidí zaprvé nedostatek spolupráce odborníka z vědeckého odvětví s lingvistou (dvojitá aprobace se vyskytuje výjimečně) a zadruhé, nedostupnost propracované metodologie. V této druhé sféře její práce zjednává nápravu a pokud noví autoři speciálních slovníků budou přihlížet k jejím závěrům, kvalita jejich výtvorů podstatně stoupne.

Analýza jejího vzorku produkce českých terminologických slovníků je zaměřena na zkoumání makrostruktury a mikrostruktury hesel, a ne na zjišťování úplnosti slovníků.

U makrostruktury existují různá řešení uspořádání hesel, podhesel, jednoduchých a složených lexémů a kolokací. Autorka zvažuje výhody a nevýhody „čistých“ řešení a doporučuje kombinaci abecedního přístupu s mírným hnízdováním (spíše niching než nesting). Zejména hledisko pedagogické ospravedlňuje jisté hnízdování. Do makrostruktury patří konečně i otázka zastoupení obecného lexika; i v tom má autorka realistický přístup a radí střední cestu.

Rozsáhlejší je problematika u mikrostruktury. Jde o vnitřní organizaci hesla a pomocný lingvistický aparát. V té souvislosti rozlišuje u slovníku funkci recepce (čili dekodování) a produkce (čili encoding); pro tuto druhou funkci musí být aparát syntagmatických i paradigmatických informací bohatší, obsahovat informace morfologicko-syntaktické (včetně valence) i lexikální (označení registru a teritoriální příslušnosti, případně uvádění synonym). Velký důraz autorka klade na podrobná vysvětlení lexikografických postupů v předmluvách a kritizuje slovníky bez přemluvy (i když přiznává, že málokterý uživatel je čte).

Základní otázkou slovníku je ovšem ekvivalence. Spolehlivost u ekvivalentů je důležitější než pomocný aparát jazykový u hesla. Autorka zastává názor, že není nepřeložitelných termínů, a že co nemá termínový protějšek, může být zprostředkováno formou definice. Také správně upozorňuje na užitečnost cross references a encyklopedických informací v hesle (opět s mírou). U

exemplifikace rozlišuje plné citace z literatury, citační příklady (dávám přednost výrazu „minimální kontext“) a vlastní vytvořené příklady.

Několik připomínek: zdá se mi, že noví teoretikové se snaží za každou cenu vytvořit novou terminologii, i když dosavadní vyhovuje. Příklady módních výrazů: heslo (entry / head word) > lemma, large x small dictionary > maximizing x minimizing d., preface / introduction > front matter, appendix > back matter, lexicon / thesaurus > systematic macrostructure, typeface > font, typography > outer access structure. Autorka příliš ochotně přebírá výrazy z Aarhuské školy. Mimochodem, „font“ je Amer., ale rukopis se drží britské normy, tedy by mělo být „fount“.

Rukopis je rozsáhlý, protože tytéž teoretické otázky se řeší ve třech po sobě jdoucích sekcích: nejprve v pojednání o teorii, potom v rozboru 25 slovníků a potřeby v kapitole „navrhovaný model pro slovník“. Na druhé straně třeba říci, že všechny aspekty makro i mikrostruktury se probírají systematicky a jasně, řekl bych dokonce s ohledem na user-friendliness. U typografie kupodivu nevedla, že head word by mohlo být v barvě (viz Fronek), aby se odlišilo od ostatního boldface pro složeniny a odvozeniny. Mimochodem, správně zamítá radu Nielsena, tisknout ekvivalenty v L2 tučně - to by slovník byl naprosto nepřehledný - je vidět, že teoretik může být bídny praktik.

Vydávání terminologických slovníků vidí autorka realisticky, v kontextu malého národa, kde náklad specializovaného slovníku je nutně malý a vydávání je tudíž nákladný podnik. Autorka nezapomíná ani na takové rámcové otázky, jako rozdíl mezi humanitními a technickými obory a tudíž i pojetím a uživatelským rozsahem jejich slovníků.

V modelovém slovníku (obor chov papoušků) na s.164 u *bar* by měl být pro význam mříž plurál *bar*; v hesle *breeder* by exemplifikace logicky měla být hned u 1. významu „chovatel“; a proč *breeder fatigue* vyžaduje samostatné heslo a není zařazeno za *breeder code*? Obecná připomínka: každá citace na samostatném řádku je plýtvání místem, mohly by jít za sebou, odděleny středníkem.

K sekci Bibliografie poznamenávám, že autorka by měla rozlišovat seznam použité literatury a seznam literatury, která je k dispozici z širšího hlediska. Seznam 25 slovníků, které tvoří hlavní rešerši, je podán vcelku jen na straně 40, jinak tituly splývají s ostatními. Připomínám, že Chromá má nejen A-Č, ale i Č-A právní slovník.

Závěrem lze říci, že danou tematiku autorka zvládla beze zbytku, částečně přijala a částečně dotvořila teorii výstavby hesla, a z různých možných řešení kriticky vybírá to nejprůhlednější. Je tu tedy skloubení teorie i praxe, a teoretická část je podána systematictější než v ostatních nečetných českých příspěvcích k lexikografii, obecné a zejména speciální. Doporučuji tuto disertaci k získání hodnosti doktora.

V Olomouci 28.srpna 2006.

Prof.PhDr. Jaroslav Peprník, CSc.

